

Ключові слова: непідприємницька юридична особа, установа організаційно-правова форма.

Зозуляк О. И. Место учреждений в системе некоммерческих юридических лиц

Научная статья посвящена исследованию гражданско-правового статуса учреждений с точки зрения тенденций развития перспективного законодательства Украины. Осуществляется характеристика современного понятия «учреждение» как автономной организационно-правовой формы некоммерческого юридического лица. В работе раскрывается вопрос о правовой природе и сущности учреждения в исследованном аспекте. На основании анализа законодательства и гражданско-правовой доктрины права делаются предложения о возможных путях развития законодательства в этой сфере.

Ключевые слова: некоммерческое юридическое лицо, учреждение, организационно-правовая форма.

Zozuliak O. I. Legal construction of foundation from the perspective legislation of Ukraine

The scientific article analyses the modern understanding of the term «foundation» in Ukraine. It is noted that the term « foundation « can not include all legal persons which are based on unitarian basis. That is why the author makes an offer of implementing the new term «non-for-profit unitarian legal person» in private law. In limit of mentioned term should function all non-for-profit legal persons which are based on unitarian basis. Public authority are foundations which are providing their activity in legal form of non-for-profit unitarian legal person. To them the author is referring: legislative and executive bodies, courts and law enforcement agencies, government agencies with special status (National Bank of Ukraine, State Property Fund of Ukraine, etc.) and others.

The article analyses the modern understanding of the term «foundation» in Ukraine. It is noted that the term «foundation» can not include all legal persons which are based on unitarian basis. That is why the author makes an offer of implementing the new term «non-for-profit unitarian legal person» in private law. In limit of mentioned term should function all non-for-profit legal persons which are based on unitarian basis.

Keywords: non-for-profit unitarian legal person, foundation, legal form, public authority, reorganization, civil liability

Кузьмич О.Я.

ІНША ОСОБА ЯК УЧАСНИК ЦИВІЛЬНИХ ВІДНОСИН

УДК 347.447.9

В юридичній літературі як і в цивільному законодавстві України, крім поняття «третіх осіб» можна зустріти також поняття

«інші особи», у зв'язку із чим виникає запитання з приводу того, кого з учасників цивільних відносин слід розглядати в якості іншої особи і загалом, які особливості характерними є для таких осіб.

Так, передбачаючи коло відносин, які охоплюються цивільним законодавством (ст. 1 ЦК України) законодавець в ст. 2 ЦК України визначає й коло учасників таких відносин. Згідно із ч. 1 цієї статті учасниками цивільних відносин є фізичні та юридичні особи. Учасниками цивільних відносин є також держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні держави та інші суб'єкти публічного права (ч. 2 ст. 2 ЦК України). Як впливає з наведеного, учасником цивільних відносин є особа, яка є правоздатною, тобто такою, що володіє цивільною правоздатністю. Що стосується цивільної дієздатності, то її наявність не вимагається для визначення тих чи інших осіб в якості учасника цивільних відносин. Формулюючи таке положення автор виходить із того, що у випадку з фізичними особами для їх визнання в якості учасника цивільних відносин, достатньо наявності у них цивільної правоздатності, а у випадку з юридичними особами необхідна як цивільна правоздатність, так і цивільна дієздатність, що обумовлено юридичною природою такого правового явища як юридична особа. Як бачимо, поняття цивільної правоздатності та дієздатності, є основоположним для розуміння учасника цивільних відносин як правової категорії.

Наступною правовою категорією, яка привертає до себе увагу з погляду аналізу проблематики цієї статті, є суб'єкт цивільного правовідношення. Суб'єкт цивільного правовідношення як поняття в ЦК України не визначено, тим не менше про цю правову категорію йдеться в доктринальних дослідженнях. Зокрема, Ю. К. Толстой аналізуючи теоретичні аспекти цивільних правовідносин пише, що стосується суб'єктів, то вони поряд з суб'єктивними правами і обов'язками, які приурочені до них, - мають розглядатися як елемент правовідношення. Не може бути безсуб'єктних правовідносин, бо всяке правовідношення є суспільним відношенням, яке існує між людьми і групами людей [2, с. 67].

Суб'єкт цивільних правовідносин будучи правовою категорією, має безпосереднє відношення до цивільного правовідношення як правової конструкції, і виступає одним з його елементів. В даному випадку йдеться про правовідношення, яке уже виникло з юридичного факту. В правовідношенні, його суб'єкт може володіти винятково суб'єктивними правами та обов'язками. До виникнення суб'єктивних прав та обов'язків така особа буде учасником цивільних відносин, яка володітиме правомочностями, що охоплюються зміст її правоздатності. Враховуючи передумови виникнення цивільного правовідношення, його суб'єктом може стати винятково учасник цивільних відносин, коло яких чітко визначеним є в ст. 2 ЦК України за вичерпним характером. Можливість кожного з учасників цивільних відносин бути суб'єктом цивільного правовідношення залежить передусім від специфіки тих чи інших цивільних правовідносин, які становлять предмет правового регулювання цивільного права. Водночас для того, щоб учасник цивільних відносин став суб'єктом цивільного правовідношення, потрібні відповідні передумови, якими є за загальним правилом юридичні факти, правосуб'єктність та норма матеріального права, специфіка яких залежатиме від специфіки цивільного правовідношення, передумовами виникнення для якого вони є.

Таким чином, суб'єкт цивільного правовідношення як права категорія, має місце винятково в межах цивільного правовідношення, поза її межами такої правової категорії бути не може. В останньому випадку може йтися винятково про учасника цивільних відносин.

Що стосується іншої особи як правової категорії, то вона є такою, що перебуває поза межами цивільного правовідношення. Це є будь-який учасник цивільних відносин, який не є суб'єктом правовідношення, не перебуває в жодному правовому зв'язку ні з одним із його суб'єктів, такі правові зв'язки не обумовлюються ні самим правовідношенням, ні з поза його меж. З огляду на сказане про інших осіб слід говорити саме як про учасників цивільних відносин, а не як суб'єктів. Інша особа як учасник цивільних відносин не є ідентифікованою, у неї не виникає жодних суб'єктив-

них прав та обов'язків. Для того, щоб бути іншою особою учасникові цивільних відносин не потрібно вчиняти будь-яких дій або утримуватися від їх вчинення. Іншими особами можуть бути винятково правоздатні учасники цивільних відносин. Обсяг цивільної дієздатності значення не має. Таким чином, інша особа як правова категорія, є діаметрально протилежною третім особам. Іншими особами не може опосередковуватися задоволення інтересів суб'єктів цивільного правовідношення.

В контексті аналізованої проблематики не можна не звернути увагу на ст. 1062 ЦК України, положеннями якої передбачається можливість внесення грошових коштів на рахунок вкладника іншими особами. Як передбачено ч. 1 цієї статті на рахунок за банківським вкладом зараховуються грошові кошти, які надійшли до банку на ім'я вкладника від іншої особи, якщо договором банківського вкладу не передбачено інше. При цьому вважається, що владник погодився на одержання грошових коштів від іншої особи, надавши їй необхідні дані про рахунок за вкладом. Кошти, помилково зараховані на рахунок вкладника, підлягають поверненню відповідно до ст. 388 ЦК України (ч. 2 ст. 1062 ЦК України). В даному випадку варто погодитися з позицією законодавця, який надаючи можливість особам, які не є сторонами договору банківського вкладу, ні особами, на користь яких зроблений вклад, вносити грошові кошти на рахунок, який відкритий за договором банківського вкладу, називає їх при цьому іншими особами, а не третіми. Такі особи тобто інші, до моменту внесення відповідних грошових коштів, не перебувають у жодному правовому зв'язку з правовідношенням, яке виникло з договору, про який йдеться, та не є персоніфікованими. Можливість внесення ними грошових коштів на рахунок, що відкритий за таким договором, ґрунтується на правомочності, яка становить елемент їх правоздатності. Таким чином, до моменту внесення грошових коштів на рахунок, що відкритий за договором банківського вкладу, такі особи є іншими, а після внесення грошових коштів, вони втрачають такий статус і стають третіми особами. Аналізована правова норма є тим винятком із правил, яка дозволяє іншим особам впливати на рух договірною зобов'язання, при цьому не порушуючи балансу інтересів його сторін.

З точки зору співвідношення інших осіб з третіми особливу увагу привертають до себе відносини посередництва, оскільки як впливає з аналізу цивільного законодавства та доктринальних досліджень, при визначенні їх юридичної природи і законодавцем, і дослідниками використовується різний понятійний апарат зокрема, і треті особи, і інші.

Під посередницьким договором розуміють акт приватноправового характеру, на підставі якого виникають складні правовідносини зобов'язального характеру: внутрішні і зовнішні. Зовнішні правовідносини – це встановлення правового зв'язку з третіми особами. Роль зовнішньої форми вияву повноважень відіграє довіреність [1, с. 141]. Договірне зобов'язання з надання посередницьких послуг як урегульованого законом та/або договором правовідношення, у якому уповноважений на укладення договору учасник цивільних відносин (посередник) зобов'язується від свого імені або від імені іншої сторони (установника посередництва), однак виключно в інтересах та за рахунок останнього, вчинити комплекс юридично значимих та супутніх фактичних дій, а замовник зобов'язується оплатити цю послугу та забезпечити всім необхідним для виконання зобов'язання відповідно до умов договору та/або закону [3, с. 4]. До посередницьких договорів відносять, як правило, договори доручення, комісії, консигнації, управління майном та агентський договір.

Таким чином, з огляду на специфіку конструкції посередницького договору виникає запитання, чи особи, з якими посередник (повірений) в межах зовнішніх відносин вступає у правовідносини, є третіми особами, чи їх слід вважати іншими.

Як уже відзначалося, іншими особами є учасники цивільних відносин, які у жодних правових зв'язках із правовідношенням, яке взяте за основу, не перебувають, а отже, вони не можуть володіти жодними суб'єктивними права та обов'язками щодо такого правовідношення, такі особи не є ідентифікованими. Сказане безпосередньо стосується й осіб, з якими посередник (повірений) на підставі суб'єктивних прав та обов'язків, які у нього виникають з моменту укладення посередницького договору, має вступати у правовідносини в інтересах установника посередництва. Як від-

значено з цього приводу в юридичній літературі, конститутивною ознакою посередницького договору є те, що дії, які становлять його предмет, вчиняються виключно у «чужому» інтересі, який є невід’ємним конструктивним атрибутом цього договору. Під «чужим» інтересом у посередницькому договорі запропоновано розуміти виключно інтерес установника посередництва, який може бути очевидним для третіх осіб (дії повіреного), або завуальованим (дії комісіонера). Чужий інтерес тісно пов’язується із «дією за чужий рахунок» [3, с. 8]. Специфіка договорів, про які йдеться, дозволяє учасникам цивільних відносин визначати умови на яких посередник (повірений) може вступати у правовідносини з іншими особами, обмежувати їх коло, але в жодному випадку не визначати обсяг їхніх суб’єктивних прав та обов’язків. Тобто, укладаючи посередницькі договори учасники цивільних відносин обмежені в можливості визначати правове становище осіб, з якими посередник має вступати в правовідносини. Правосуб’єктність осіб, з якими посередник (повірений) має вступати в правовідносини визначається нормами об’єктивного права, тому якщо в нормах об’єктивного права будуть обмеження щодо тих чи інших учасників цивільних відносин на вчинення того, чи іншого правочину, то відповідно й в посередника (повіреного) не буде можливості вступити з ними у відповідні правовідносини.

Отож, як впливає з наведеного, особи, з якими посередник (повірений) на підставі посередницького договору повинен вступати в цивільні правовідносини, не є третіми, такі особи є іншими, у зв’язку із чим і необхідно використовувати відповідну термінологію.

Аналогічні висновки стосуються й відносин представництва, з огляду на безпосередній правовий зв’язок відносин посередництва з відносинами представництва. Як передбачено ч. 1 ст. 237 ЦК України представництвом є правовідношення, в якому одна сторона (представник) зобов’язана або має право вчиняти правочин від імені другої сторони, яку вона представляє. Не є представником особа, яка хоч і діє в чужих інтересах, але від власного імені, а також особа, уповноважена на ведення переговорів щодо можливих у майбутньому правочинів (ч. 2 ст. 237 ЦК України).

Крім того, як передбачено ч. 3 аналізованої статті, представництво виникає на підставі договору, закону, акта органу юридичної особи та з інших підстав, встановлених актами цивільного законодавства України.

З огляду на наведене виникає запитання з приводу можливості визнання правочинів, вчинених посередниками (повіреними) в інтересах установників посередництва договорами на користь третіх осіб (ст. 636 ЦК України), де в якості останніх є установники посередництва. Даючи відповідь на поставлене запитання слід передусім звернути увагу на наступне, укладаючи такі договори посередники (повірені) діють не у власному інтересі, не виходячи з власної правосуб'єктності і не за власний рахунок, а правові наслідки від укладення такого договору не є такими, які стосуються їх особи, що характерним є для осіб, які укладають договори на користь третіх осіб. Крім того, на що необхідно звернути увагу, внаслідок вчинення таких правочинів, в установника посередництва право вимоги в тому розумінні, яке закладено в конструкції договору на користь третьої особи (ст. 636 ЦК України) саме як у третьої особи, не виникає. Правочин, який вчинений посередником (повіреним), породжує правові наслідки для установника посередництва саме як сторони такого правочину, а не третьої особи, що зумовлено юридичною природою відносин посередництва, у зв'язку із чим відповідь на поставлене запитання має бути негативною.

Водночас це не означає, що сам посередницький договір не може бути укладений за конструкцією договору на користь третьої особи (ст. 636 ЦК України), якщо інше не впливатиме із специфіки того чи іншого виду посередницького договору. Таким прикладом може бути договір управління майном, де в якості останньої буде особа, яка отримуватиме вигоду та користь від майна, переданого в управління.

В контексті аналізованої проблематики не можна оминати увагою й відносини, які складаються з приводу виникнення переважних прав. До прикладу, згідно із ч. 1 ст. 777 ЦК України наймач, який належно виконує свої обов'язки за договором найму, після спливу строку договору має переважне право перед ін-

шими особами на укладення договору найму на новий строк. Як випливає з наведеного, припинення договору найму у зв'язку із належним його виконанням, породжує відповідні правові наслідки, змістом яких є виникнення в особи наймача як суб'єкта таких правовідносин переважного права суб'єктивного характеру якому відповідає обов'язок аналогічного характеру особи наймодавця. Тому, по відношенню до суб'єктів цивільних правовідносин, про які йдеться, всі інші учасники цивільних відносин будуть іншими особами, а не третіми. Такий висновок ґрунтується на тому, що вони не є ідентифікованими і не перебувають у жодному правовому зв'язку з однією із сторін такого правовідношення.

Сказане стосується й правовідносин щодо заміни кредитора в зобов'язанні, зокрема йдеться про уступку права вимоги (*cessio*). Так, згідно із ч. 1 ст. 516 ЦК України заміна кредитора у зобов'язанні здійснюється без згоди боржника, якщо інше не встановлено договором або законом. До нового кредитора переходять права первісного кредитора у зобов'язанні в обсязі і на умовах, що існували на момент переходу цих прав, якщо інше не встановлено договором або законом (ч. 1 ст. 514 ЦК України). Щодо правочину про уступку права вимоги (*cessio*) боржник не буде третьою особою, тобто такою, яка відповідним чином ідентифікованою є, і перебуває у правовому зв'язку з однією із сторін такого правочину, у зв'язку із чим про нього слід говорити саме як про іншу особу.

Із цього приводу не можна не звернути увагу на договір факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги) за яким згідно із ч. 1 ст. 1077 ЦК України одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони (клієнта) за плату, а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника). Клієнт може відступити факторові свою грошову вимогу до боржника з метою забезпечення виконання зобов'язання клієнта перед фактором.

Зобов'язання фактора за договором факторингу може передбачати надання клієнтові послуг, пов'язаних із грошовою вимогою, право якої він відступає (ч. 2 ст. 1077 ЦК України). Як

впливає з наведеного договір факторингу є однією із форм заміни кредитора в зобов'язанні, тому в даному випадку, навряд чи є передумови для висновку про те, що таким договором опосередковуються відносини з участю третіх осіб незважаючи, що даючи визначення цього договору, законодавець вживає таке поняття як третя особа (боржник). З нашого погляду на розуміння третьої особи, в якості останньої боржника основного зобов'язання можна було б розглядати винятково у випадку, якщо б вимагалось надання ним згоди на укладення кредитором договору факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги).

Підсумовуючи, необхідно відзначити, до виникнення відповідних правових зв'язків з цивільним правовідношенням, яке взято за основу, той чи інший учасник цивільних відносин буде іншою особою, а після їх виникнення стає суб'єктом цивільного правовідношення, зокрема або його стороною, або третьою особою, що залежатиме від специфіки правовідношення. Інша особа як учасник цивільних відносин, не може перебувати у жодних правових зв'язках з цивільним правовідношенням, у зв'язку із чим як правова категорія знаходиться поза його межами. Тому про інших осіб слід говорити саме як про учасника цивільних відносин, а не про суб'єкта цивільного правовідношення. Для визнання того, чи іншого учасника цивільних відносин (ст. 2 ЦК України) в якості іншої особи достатньо наявності у нього цивільної правосуб'єктності.

1. Васильєва В. А. *Цивільно-правове регулювання діяльності з надання посередницьких послуг* : монографія / Валентина Антонівна Васильєва. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, 2006. – 346 с.
2. Толстой Ю. К. *К теории правоотношения* / Ю. К. Толстой. – Л. : Изд-во Ленинградского ун-та, 1959. – 88 с.
3. Юсип В. В. *Цивільно-правове регулювання строків і термінів у посередницьких договорах* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / В. В. Юсип. – К., 2016. – 20 с.

Кузьмич О.Я. Інша особа як учасник цивільних відносин

Дана стаття присвячена проблематиці з'ясуванню змісту окремих правових категорій, які мають місце в науці цивільного права, зокрема таких як «учасник

цивільних відносин», «суб'єкт цивільних відносин», «третя особа» та «інша особа». Особливу увагу також присвячено їх порівняльно-правовій характеристиці, зокрема визначено, що такі поняття як інша особа та третя особа, не є тотожними за змістом.

Ключові слова : третя особа; інша особа, суб'єкт цивільного правовідношення; цивільне правовідношення, учасник цивільних відносин.

Кузьмич О.Я. Другое лицо как участник гражданских отношений

Данная статья посвящена проблематике выяснению содержания отдельных правовых категорий, которые имеют место в науке гражданского права, в частности таких как «участник гражданских отношений», «субъект гражданских отношений», «третье лицо» и «другое лицо». Особое внимание также посвящено их сравнительно-правовой характеристике, в частности определено, что такие понятия как другое лицо и третье лицо, не являются тождественными по смыслу.

Ключевые слова: третье лицо; другое лицо, субъект гражданского правоотношения; гражданское правоотношение, участник гражданских отношений.

Kuz'mych O.Ya. The other person as a party of civil relations.

This article focuses on the issue of clarifying the content of certain legal categories that are part of the science of civil law in particular such categories as the «party of civil relations,» «subject of civil relations», «third party» and «the other person». Special attention is devoted to their comparative legal characterization, in particular it was defined that such concepts as the other person and the third person are not identical by their content. While the other person has a direct legal relationship with the party of civil relations as a legal category, the third person has legal relations with the subject of civil legal relationship. It was determined that by its content the subject of civil legal relationship is a broader concept than a third party, the latter should be considered as one of the kinds of civil relationship.

The other person has no legal connection with the civil relationship, which is taken as a basis, it is not identified, and cannot have any subjective rights and duties. In order to be the other person it is enough to have legal capacity, the potential of civil capacity doesn't have any significance.

Following the analysis of certain legal institutions, in particular mediation, preferred creditor's rights and replacement of a creditor in the obligation document it was concluded that the persons with whom the mediator (attorney) gets engaged in civil law relations under mediation agreement should be considered as the other and not the third persons similarly as people who do not have any legal link with legal relationships that mediate the origin and termination of most rights.

Principal obligation debtors are also supposed to be referred to as other persons, regardless of the transaction that mediates the replacement of the creditor in such an obligation.

Keywords: third person; another person, subject of civil legal relationship; civil relationship, party of civil relations.